

אלפר, פתרון שתי המדינות מאתגר, אך הוא היחיד שבר יישום

שאול אריאלי

20:55, 28 בספטמבר 2022

עקוב

בערב ראש השנה ביקש מאתנו רוגל אלפר לכבות את האור על החזון הציוני, בטענה שאין ביכולתה של ישראל ליישם את פתרון שתי המדינות משום שזה כרוך בפינויים של כ-20 אחוזים מהישראלים המתגוררים מעבר לקו הירוק. לטענתו, מהלך זה יוביל לתרחיש אימים של מלחמת אחים שהחברה הישראלית שאינה יכולה לעמוד בו ולכן תמנע ממנו על ידי דחיית פתרון שתי המדינות. אלפר בחר להעמיד את עתידה של מדינת ישראל כולה על אתגר אחד, כפי שהוא מדמיין אותו, במנותק מנתונים ומעובדות ומהספור הציוני כולו, תוך דילוג על שתי שאלות יסוד העומדות בפני החברה בישראל: הראשונה, איזה משטר ואיזה זהות אנחנו מבקשים לקיים במדינת ישראל? התשובה הניתנת בסקרים כולם היא כי הרוב המכריע תומך עדיין בחזון הציוני – מדינה דמוקרטית בעלת זהות יהודית. אם אכן כך, השאלה השנייה היא, איזה תרחיש מדיני – שתי מדינות, מדינה אחת, פדרציה, קונפדרציה וכו' – יכול להבטיח את המטרה והחזון הזה? ומה היא ההיתכנות של כל אחד מהם?

השגת החזון אינה יכולה להיות תוצר של אמונות משיחיות, או הערכות נטולות נתונים ומחקרים מדעיים. יהושפט הרכבי הטיב להזהיר אותנו בספרו (1982) המתייחס ללקח המרכזי ממרד בר כוכבא במשפט הבא "סכנת טעות לאומית היתה טבועה בעצם הווייתנו כארץ של חזון, שכן החזון מבקש לשנות את המציאות. אולם גודל החזון, המתנה את הגשמתו, הוא מציאותיותו, הטמונה בכך שלמרות שהחזון מבקש להתעלות על המציאות, רגליו תמיד נטועות בה. זה ההבדל בין חזון לבין פנטזיה המרחפת על כנפי האשליה". התשובה אם כך, כפי שהתייחסתי אליה בפרסומים שונים מחויבת בריאליזם ובאופרטיביות ומורכבת משלושה תנאים הכרחיים למימוש של כל תרחיש פוליטי: היתכנות פיזית-מרחבית, היתכנות פוליטית והיתכנות חברתית-תודעתית.

ממחקרים וניתוחים רבים עולה כי כל פתרון שאינו שתי המדינות אינו יכול לקיים את המטרה של החזון הציוני, כבר בשל היעדר התנאי ההכרחי הראשון של היתכנות פיזית-מרחבית. שום פתרון אחר לא יכול להתמודד עם כל העובדות

המוצקות המרכיבות את המציאות: הרוב הלא יהודי ההולך ומתעצם בתחומי ארץ ישראל המנדטורית, ההתנגדות הפלסטינית והעולמית לקיים משטר מפלה, הפערים הכלכליים חסרי התקדים בין האוכלוסיות, סוגית הפליטים הפלסטינים, הסירוב הפלסטיני להפריד בין רצועת עזה לגדה המערבית, חופש התנועה וחופש המגורים של שתי האוכלוסיות ברחבי כל הארץ, המטענים ההיסטוריים הקשים והמדממים בין הצדדים, הנרטיבים הלאומיים הסותרים ועוד.

עובדות אלו הן נחלתם של רוב הפוליטיקאים בישראל, מימין ומשמאל, השוללים את רעיונות הסיפוח למיניהם כמו גם פתרונות קונפדרטיביים או פדרטיביים. כך הסביר גם ראש הממשלה לשעבר שגדל בימין, אהוד אולמרט, בראיונות עבר. רק פחות מ-20 אחוזים בקרב הציבור הישראלי תומכים במהלכי סיפוח, ומכאן שפתרונות אלו אינם עומדים באף אחד משלושת התנאים ההכרחיים. אימוץ כל אחד מהם כיום, הוא מתכונת בטוחה לאובדן משטרה הדמוקרטית של ישראל וזהותה היהודית והפיכתה בהמשך למדינה בעלת רוב וזהות ערבית.

לגבי פתרון שתי המדינות, אלפר מקבל את הניתוח האמפירי שלי המראה כי קיימת היתכנות פיזית מרחבית ליישוב ארבע סוגיות הליבה – גבולות, ביטחון, ירושלים ופליטים – בפתרון שתי המדינות על פי ההחלטות הבינלאומיות והפרמטרים שהנחו את המו"מ בין ישראל לאש"ף. ההיתכנות כוללת מענה בתחום התעסוקה ובתחום המגורים ל-20 האחוזים היהודים המתפנים מאיו"ש. לטענתו של אלפר כל אלו הם "ניתוח טכני, מספרי וגאומטרי גרידא", ומתעלם מהתייחסותי לשני התנאים ההכרחיים האחרים, ובוחר להביא משלו. אך כשהקורא מבקש לדעת על מה מבוססת טענתו המרכזית, בדבר חוסר היכולת לפנות ישראלים, אלפר אינו טורח כלל להציג או להיסמך על מחקר או עובדה כלשהם. יתרה מכך, הוא מתעלם לחלוטין מתוצאות הסקרים בישראל המראים כי רוב הציבור, יהודים וערבים (למעלה מ-60 אחוזים), תומך בהפרדות מהפלסטינים, הימין במהלך חד צדדי והשמאל בהסכם קבע, בשונה מקביעתו המתלהמת בדבר "מיליוני ביביסטים" או "מיליוני ישראלים". אלפר מעלה ובצדק את האתגר בפינוי 20 אחוזים מהמתנחלים, המזוהים עם הזרם הדתי-לאומני, והמתגוררים בהתנחלויות המבודדות והקטנטנות ברחבי הגדה, אך מתאר תרחיש דמוני ללא כל ביסוס עובדתי ומחקרי.

ראשית, סקרים שערכו בשנים האחרונות פרופ' גלעד הירשברגר ופרופ' סין הירש-הפלר מאוניברסיטת רייכמן על אוכלוסייה שעתידה להתפנות בהסכם עתידי, מראים כי רוב המתישבים הם פרגמטיים, וגם אם אינם תומכים בפינוי

ישובים, הם יהיו מוכנים לקבל את הדין, ובלבד שהפינוי יתבצע בהחלטת

ממשלה ו/או משאל עם. רוב המתישבים מסתייגים מאלימות ומפעולות מחאה שאינם במסגרת החוק ומעדיפים להביע את מחאתם באופן חוקי ולגיטימי. נמצא גם שההתנגדות לפינוי מונעת לא רק משיקולים אידיאולוגיים, אלא גם משיקולים פרקטיים יותר, כמו המרחק ממקום העבודה, הרצון להישאר עם הקהילה, וההתנגדות לשינוי בגיל מבוגר. טיפול יעיל בסוגיות הללו יכול להפחית את ההתנגדות לפינוי. ההחלטה לפנות ישובים תתקבל על בסיס שיקולים שונים. הניתוח של העמדות והרצונות של המתישבים באיו"ש מלמד שהם לא יהיו מכשול בלתי עביר לפתרון מדיני.

שנית, אלפר מעריך באופן סובייקטיבי את עוצמת ההתנגדות לפינוי על פי האווירה הציבורית והמדינית המתקיימת היום וחסרה את המושגים "שלום", "הסכם קבע", "פשרה", "ויתורים כואבים" ועוד. כמו גם ההתעלמות הכמעט מוחלטת של הדרג המדיני מאפשרות חידוש התהליך המדיני בכל הנדרש להכשרת דעת הקהל, מריסוקה של הרשות הפלסטינית, הייאוש בחברה הפלסטינית, מדיניות בת היענה של הממשל האמריקאי והאיחוד האירופי, חששו של העולם הערבי מאירן ועוד. שינויים במערכת זו, שהינם אפשריים, גם אם לא בטווח המיידי, ייצרו אווירה שונה לחלוטין בדעת הקהל – בדומה לאווירה שהתקיימה בחתימת הסכם השלום עם מצרים ופינוי סיני, בחתימת הסכם השלום עם ירדן ופינוי רצועת עזה וצפון השומרון.

שלישית, ד"ר אבנר ענבר וד"ר עומר עינב ממכון מולד פרסמו בשנה שעברה מחקר מעמיק על נושא זה, תחת השם "פינוי אזרחי", אותו הם מסכמים "הנתונים הכלכליים האלה (של תמיכה ממשלתית חסרת תקדים, בעיקר בהתנחלויות המבודדות. ש.א) ממחישים את השבריות של ההתיישבות בגדה המערבית בהשוואה לחבלי ארץ הנמצאים בתוך גבולות ישראל. בהיעדר תמיכה ממשלתית מסיבית שוטפת, הרשויות המקומיות בשטחים יתקשו לשמור על רמת החיים הקיימת בהם כרגע... ורובן עשויות לעמוד בפני שוקת שבורה". במילים אחרות, ניתוק מעטיני משלם המיסים הישראלי יניע רבים מהישראלים לשתף פעולה להעתקת מגוריהם למדינת ישראל.

רביעית, האם 99 אחוזים מהחברה הישראלית יסכימו שאחוז אחד בלבד, האמור להתפנות בהסכם קבע, יקבע את משטרה וזהותה של מדינת ישראל ואת עתידם של ילדיהם ונכדיהם?

חמישית, האם הרוב המוחלט הזה, גם אם לא כולו תומך בהפרדות מהפלסטינים, מוכן כי האיומים באלימות, בהפרת החוק, בפגיעה פיזית בכוחות הביטחון ועוד, יעצבו את מדיניות ישראל ולא מוסדותיה הנבחרים?

אלפר מעמיד אתגר ראוי ביישום פתרון שתי המדינות, ותהיה זו טעות לזלזל בו. אך הוא מעניק לו משקל דמוני במנותק ממחקרים ומנתונים רבים המראים שלא כצעתה, ואף מתעלם ומזלזל בהם. בכך הוא תורם לחיזוקה של המגמה הקיימת של דעיכת האמת ופינוי מקומה למציאות אלטרנטיבית ו"פייק ניוז" המעצבים את דעת הקהל על פי הגחמות של הפוליטיקאים.

ההחלטה המהותית העומדת בפני ישראל היא בנושא משטרה וזהותה. הפינוי הוא רק חלק מה"איך" להשגת החזון הלאומי. ראינו כי כל תרחיש פוליטי שונה מפתרון שתי המדינות, אינו יכול לקיים את החזון הציוני של מדינה דמוקרטית בעלת זהות יהודית. אף המושגים המכובסים שנדחפו לשיח הישראלי – ניהול הסכסוך, צמצום הסכסוך, שדרוג הסכסוך – הם רק התחכמויות רטוריות של הנהגה שאינה מבקשת להוביל ולהכריע אלא להבטיח את שרידותה הפוליטית. אך האם החברה בישראל מוכנה להצטרף לאלפר ולהרים ידיים? להמשיך להידרדר למציאות של מדינה אחת לא שוויונית, או להתמודד עם האתגר היחידי העומד בפני שמירתו וקיומו של החזון הציוני, ולגבור עליו, כפי שהתגברה על אתגרים הרבה יותר קשים באופן מתוכנן מושכל ומידתי?